

Gatas grever

Skopusserne Herlan (13) og Cristian (12) er en av 218 millioner barn rundt omkring i verden som går på jobb hver dag. Det synes de er helt greit.

Tekst: HEIDI HATTESTEIN Foto: FRODE NORDEIDE

– Shoeshine?

– Shoeshine?

Herlan og Cristian går på hver vår side, og de har ikke tenkt å gi seg. Sandalene til fotografen har gått gjennom et gjørmebad, og trenger ganske riktig en skopuss. Han bestemmer seg for å slå til, og guttene blir enige om å ta hver sin sandal.

Situasjonen er kjent for de fleste turister. Selv i spansktalende Sør-Amerika, hvor man ellers ikke kommer langt med engelsk, har skopusserne lært seg den engelske frasen. Turister er langt fra de eneste kundene, men de mest lukrative. Å betale småører til et barn som sitter på kne foran deg og pusser skitten av skoa dine, faller de fleste turister tungt for brystet. Derfor blir vi opp. Som om vi kan betale bort skyldfølelsen.

Voksne profiterer på barn

Barnarbeid er ikke bare et fattigdomsproblem der nøden tvinger barna til å jobbe. Det handler også om at voksne tjener på barnarbeiderne. De er lettere å utnytte, de er billig arbeidskraft og de krever mindre. Mange har aldri sittet på skolebenken, eller de er innom utdanningssystemet bare for en kortere periode. Dermed er det lite sannsynlig at de noensinne kommer til å klatre på karrierestigen.

Antall barnarbeidere i verden er upålitelig, dels fordi definisjonen er uklart. FNs internasjonale arbeidsorganisasjon, ILO, definerer barnarbeid som all økonomisk aktivitet utført av en person i skolepliktig alder eller yngre. Europarådet opererer med en litt annen ordlyd, der det blant annet blir pekt på forskjellen mellom å livnære seg selv og familien, kontra en tredjepart.

Språklig flisespikkeri, i grunn. Det vesentlige er hva barna kjenner på kroppen, og *det* avhenger av om de er familiearbeidere, lønnsarbeidere eller selvstendig næringsdrivende; om de hjelper foreldrene på gården, slaver i en gruve, eller faktisk kan bestemme over sin egen arbeidshverdag til en viss grad.

Skopuss til norsk lønn?

Det siste er tilfellet for Herlan og Cristian. I motsetning til mange andre

> FAKTA

BARNEARBEID I BOLIVIA

- En tredel av alle barn under 14 år jobber.
- Bolivia er blant versting-landene. Arbeidstiden er ikke regulert, og enkelte barn jobber opptil 17 timer hver dag. Mange er ansatt i klesbransjen, i gruver eller de blir utnyttet i prostitusjon.

VANDRENDE BUTIKK: Gutta går rundt i gatene i den vesle byen Villamontes på jakt etter mennesker med skittent skotøy.

barnarbeidere har de ingen sjefer over seg. Ingen lærere heller; de går ikke på skolen. De har en frihet som enkelte jevnaldrende faktisk misunner dem. De er gatas grever, sine egne herrer.

– Hvor mye tjener dere på å pusse sko, spør vi.

– Vi pusser omtrent 30 par sko per dag, og for hvert skopar får vi ti bolivianos.

Ti bolivianos er åtte norske kroner. Åtte kroner per skopar blir 240 kroner dagen. Gitt at guttene jobber hver dag året rundt, blir det 87.600 kroner i året. Her er det et eller annet som ikke stemmer.

– Greit. Vi skal betale dere ti bolivianos hvis dere sier hvor mye dere virkelig tjener.

Guttene ser skeptisk på oss, før de veksler blikk.

– Det er helt sant. Det koster ti bolivianos.

Et sinnrikt lite skrin

Vi lar temaet hvile. De setter seg på huk og åpner treskrinene sine. De har snekret dem selv og er stolt av dem. Og skrinene er ganske riktig snedig innrettet. Når de pakker dem ut, kommer det fram en bitteliten krakk de kan sitte på. Oppi selv skrinet ligger børstene, pusseskinnene og skokremene i sirlig system. I vårt tilfelle er sandalene så skitne at det må sterkere lut til. Cristian springer og henter en tomflaske på nærmeste restaurant, før han spurter bort i fontenen på plazaen og fyller den med vann. Sånn. Nå er de klare til å ta fatt på den uhyrlig overbetalte jobben. Ti bolivianos som vi har blitt enige om, er ti ganger tariff. Og *det* er faktisk helt sant. En boliviano skal skopussen koste, og man får mye for pengene. Blanke sko gir status. Sandaler er det derimot bare turister som går med. >

EGNE HERRER: I motsetning til mange andre barnarbeidere har ikke Herlan og Cristian noen sjef over seg. Ingen lærere heller; de går ikke på skolen. De har en frihet som enkelte jevnaldrende faktisk misunner dem.

De tøyser og tuller. Etter en stund løfter de sandalene opp og later som om de kan ordne hårfrisuren i speilbildet. De gir oss tommelen opp, og så fortsetter de arbeidet. Vi ler som så mange før oss. Man kan ikke annet enn å bli sjarmert.

– Så hva bruker dere alle pengene til?

– Cola og biljard.

– Ja, og så jenter, føyer de til.

Det er ønskedrømmene de tegner opp for oss. Vi sier at vi helst vil høre det som er sant. De ser skeptisk på oss, før de veksler blikk. Denne gangen blir de stilltiende enige om å stole på oss.

– Vi gir mesteparten til familiene våre. Og så får vi beholde litt. En boliviano nå og da.

– Hender det at dere stikker unna noen penger?

– Nei, sier en av dem.

– Ja, sier den andre i kor, slik at vi ikke er helt sikre på hvem som sier hva. Det er heller ikke viktig.

Ødelegger merkevarene

I Bolivia jobber en tredel av alle barn under 14 år. Ifølge Unicef er Bolivia blant versting-landene. Enkelte jobber opptil 17 timer hver dag. Mange er ansatt i klesbransjen, i gruver eller de blir utnyttet i prostitusjon.

På verdensbasis derimot har antall barnarbeidere gått ned med 11 prosent de siste fire åra. ILO mener reduksjonen kommer som følge av

holdningsendring i markedet. Ikke bare myndigheter – men enda viktigere – også handelspartnere er blitt mer negative til barnearbeid. Bare tenk på hvor mye pes merkevarerbedrifter får når de blir beskyldt for luse-lønninger og bruk av barn. Og hvor lynraskt konsernet rykker ut for å rette opp feilene de gangene det har skjedd.

Likevel er utfordringene store. For det første jobber langt fra alle barn på fabrikker hvor det spiller noen rolle at vestlige handelspartnere innser at «god etikk er god butikk». Dessuten går det tregt i Afrika, noe som merkes på statistikkene ettersom en firedel av verdens barn faktisk bor i Afrika sør for Sahara.

Barnearbeid kan stoppes

ILO mener det vil lønne seg å utrydde barnearbeid. Det vil koste mye de første 15 årene, men deretter vil inntektene overgå utgiftene fordi utdanning gir barna bedre betalte jobber.

Mesteparten vil komme de fattige landene til gode, ettersom det er der de fleste barnarbeiderne bor. Imidlertid vil en stor del av omkostningen også ramme de fattigste som er avhengige av barnas inntekt. Dette kan motvirkes med forskjellige tiltak, mener ILO.

De fleste er enig om at boikott av varene og forbud mot barnearbeid er dårlige alternativer. Det vil bare føre til at familiene får det verre. Da er det bedre med en myk overgang. Mikrokreditt – en ordning som går ut på å gi små lån til enkeltpersoner – kan gjøre foreldre i stand til å forsørge familien uten hjelp av barna, mens kveldsskoler kan gjøre barna selv i stand til å forbedre sin egen livssituasjon.

Drømmen om en bil

Herlan og Cristian er ferdig med sandalene. Det blir nesten bråk da vi foreslår å gi seddelen til en av dem, slik at de selv kan dele. Vi veksler på

restauranten og gir dem fem klingende mynter hver. Etterpå spør vi dem om det er greit å jobbe som skopusere.

– Ja.

– Ville dere heller gått på skole?

– Og gjøre lekser? Nei-hei.

– Når dere blir store, hva ønsker dere da?

Kontant svar:

– Å bli sjåfør for noen – eller enda bedre – eie vår egen bil og tjene

> FAKTA

BOLIVIA

- Republikk.
- Cirka 9 millioner innbyggere.
- 34,3 prosent av befolkningen lever på mindre enn to dollar om dagen.
- Omkring tre firedeler er indianere med egne språk. Bare halvparten av befolkningen bruker spansk.
- To av tre er analfabeter.
- Evo Morales ble valgt til president ved årsskiftet. Valget var et politisk jordskjelv. Morales er den første indianeren som noensinne har sittet i presidentstolen. Dessuten er han som klipt ut av USAs mareritt. Han nekter å bøye av for amerikanske kampanjer om å stoppe dyrkingen av kokablader, råvaren som kokain produseres av. Med det velger han side med den fattige delen av befolkningen som for en stor del lever av å dyrke koka. I Bolivia tygger folk bladene av ren og skjær nødvendighet – for å utstå høyde og sult. Det er først og fremst i USA og Europa at det viderefredla og mye sterkere pulveret skaper problemer.
- Bolivia har enorme naturressurser. Blant annet Sør-Amerikas nest største forekomst av gass, i tillegg til jern og magnesium. Likevel er befolkningen blant kontinentets fattigste, noe som blant annet skyldes høy korrupsjon. «Et esel sittende på en gullåre,» blir det sagt om landet.